

Posudok

na habilitačnú prácu Petra KOVAĽA: *Vybrané štúdie z dejín zdravotníctva na východnom Slovensku a Podkarpatskej Rusi v medzivojnovom období. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2021, 131 strán*

Dejiny zdravotníctva v slovenskej historiografii patrili skôr k okrajovým témam historického výskumu, a to i napriek tomu, že zdravie, resp. chorobnosť obyvateľstva vždy v spoločnosti, v štáte či v špecifických komunitách zohrávali dôležitú a dokonca aj kľúčovú úlohu. Tento fakt, nakoniec, potvrdila aktuálna pandémia koronavírusu, ktorá eliminovala nielen spoločenský život, ale aj činnosť v dôležitej hospodárskej sfére, vo vzdelávacom procese, v starostlivosti o starších občanov a pod.

Ak medzivojnové obdobie na časovej osi dávame medzi koniec prvej svetovej vojny a začiatok druhej svetovej vojny, tak v súvislosti so zdravotníctvom si treba uvedomiť, že ono začínalo v prebiehajúcej pandémii tzv. španielskej chrípky, ktorá sa nevyhla ani nášmu územiu, hoci sa v historickej literatúre práve tento fakt stráca pri opisoch zlomových politických udalostí ako bol zánik Rakúsko-Uhorska a vznik nástupníckych štátov, medzi nimi aj Československej republiky. Dobová periodická tlač tiež pandémii španielskej chrípky nevenovala veľkú pozornosť, no sporadické rozhovory s lekármi väčších nemocníc a krátke správičky v spoločenských rubrikách oznamujúce smrť viac či menej významnej osobnosti krajiny alebo regiónu prezrádzali, že tu nebezpečná nemoc bola a dramaticky zasahovala do života ľudí. Okrem toho v historickej pamäti rezonovali skúsenosti staršej a vtedy ešte žijúcej generácie z choleroých epidémií, ktoré v Uhorsku boli realitou v závere 19. storočia.

Tento širší úvod k posudku habilitačnej práce píšem zámerne, s cieľom zvýrazniť aktuálnosť témy, ktorej sa už dlhodobejšie venuje habilitant PhDr. Peter Kovaľ, PhD.

P. Kovaľ si vybral za objekt svojho záujmu zdravotné pomery a dobovú zdravotnícku starostlivosť na severovýchode Slovenska a Podkarpatskej Rusi, teda na dvoch veľmi si blízkych regiónoch nielen z geografického hľadiska, ale aj sociálno-ekonomického, a čiastočne aj etnického hľadiska a ponúkol ich obraz v čiastkových štúdiách. Niektoré z nich boli výstupom z riešenia grantových projektov a už pred publikovaním prešli vedeckou oponentúrou.

Prvá zaradená štúdia predstavuje akýsi prehľad článkov venujúcich sa zdravotným pomerom a zdravotníckej starostlivosti na východnom Slovensku, ktoré boli uverejňované v dobovej medzivojnovnej tlači, a to spolu s krátkou charakteristikou jednotlivých titulov novín. Svojim spôsobom nahrádza úvodnú kapitolu každej monografickej či kvalifikačnej práce, v ktorej autor hovorí o zdrojoch svojich informácií, ktoré využil pri písaní práce. Tento „zdroj informácií“ je však zúžený len na dobovú tlač a má tak obmedzenú informačnú hodnotu.

Nasledujúce tri štúdie/kapitoly sa sústredili na východné Slovensko a Podkarpatskú Rus v medzivojnovom období. Autor začína štúdiou o Československom Červenom kríži a jeho účinkovaní na „slovenskej preriférii“, potom prechádza na problematiku existujúcich i šírených nákazlivých chorôb na Slovensku a Podkarpatskej Rusi v prvej polovici 20. storočia, teda krátko

po skončení prvej svetovej vojny, a prvý blok štúdií uzatvára pohľadom na opatrenia štátu proti šíreniu infekčných chorôb na východnom Slovensku.

Druhý blok pozostáva zo štyroch štúdií (podkapitol). V ňom sa zamerá na zdravotnícke zariadenia na východnom Slovensku a Podkarpatskej Rusi v medzivojnovom období, konkrétne na Okresnú verejnú nemocnicu T. G. Masaryka v Prešove, mestskú krajiniskú verejnú nemocnicu v Bardejove, na nemocničné zariadenia na Podkarpatskej Rusi a na vojenské nemocnice na Slovensku v čase prevratu 1918 – 1919.

Čitateľ tak získa pomerne ucelený obraz o zdravotných a v podstate aj sociálnych pomeroch na východe Československej republiky v medzivojnovom období, obraz o budovaní základnej siete nemocníc či zdravotníckych zariadení, ale aj obraz o personálnom obsadení týchto zariadení, o vyspelosti lekárov – domácich a tých, ktorí na východ republiky prichádzali z českých krajín, a tiež o osvete, ktorá zohrávala dôležitú úlohu pri zlepšovaní zdravotných pomerov v uvedených regiónoch.

Tieto obrazy a „príbehy“ lekárov, zdravotníkov, ale aj československej administratívy sú budované na základe základného výskumu, ktorý Peter Kovaľ robil a aj naďalej robí ako člen riešiteľského kolektívu viacerých grantových schém – VEGA a predovšetkým APVV.

Ako „vedľajší produkt“ výskumu sa takmer vo všetkých zaradených kapitolách objavujú nové česko-slovenské, resp. česko-rusínske vzťahy, ktoré sa začali formovať po vzniku ČSR, no nepredstavovali len ideálny, propagandisticky niekedy idealizovaný, vzťah blízkych slovanských národov. Praktický, každodenný život v oblasti zdravotníctva, zdravotníckej starostlivosti i napriek prvotnej nedôvere predovšetkým vidieckeho obyvateľstva voči cudzím lekárom a zdravotníkom sa postupne formoval v pozitívnom smere, a to i napriek častej protičeskoslovenskej agitácii odporcov nového štátu, ktorí využívali každú chybu, nedostatok nového režimu a štátu ako protičeskoslovenský argument. P. Kovaľ tento dôležitý fakt explicitne ukázal v kapitole o nákazlivých chorobách (*„To za Maďarov nebolo, za Čechov lipšie!“* s. 41).

Ďalší rozmer práce nachádzame v naznačenej problematike maďarsko-rusínskych i maďarsko-slovenských vzťahov po rozpade monarchie, ktoré prechádzali zásadnou zmenou a nevyhli sa ani zdravotníckej oblasti. Obzvlášť výrazne to bolo vidieť na Podkarpatskej Rusi, kde v prvých rokoch po vzniku ČSR sa realizovali početné personálne výmeny na riadiacich postoch v nemocniciach. Podobný prístup však autor zaznamenal aj v Prešove (lekár Holénia). Otázkou zostáva, či personálne zmeny v existujúcich nemocniciach (maďarských lekárov nahradili českí) bolo objektívne dobrým riešením alebo to bola len politická záležitosť, ktorá v nasledujúcich rokoch nahrávala maďarskej iredente. S tým sa vynára ešte jedna otázka týkajúca sa ministra s plnou mocou pre správu Slovenska Vavra Šrobára, ako on – nielen politik, ale aj lekár, pristupoval k personálnym otázkam v zdravotníctve východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi. V tejto súvislosti ešte jedna personálna otázka – ako to bolo s pracovnými silami v nemocniciach pochádzajúcich z miestneho obyvateľstva?

Habilitačná práca PhDr. Petra Kovaľa, PhD., prináša nové poznatky z oblasti zdravotných pomerov na východnom Slovensku a Podkarpatskej Rusi, naznačuje však aj celý rad

problémov, ktoré sa s nimi spájali a na ktoré autor ešte nedáva komplexnejšiu odpoveď. Ukazuje však smer, ktorým by sa mal uberať ďalší výskum.

Stavba celej habilitačnej práce má potrebnú vnútornú logiku, jednotlivé príspevky na seba nadväzujú a dopĺňajú sa. Toto konštatovanie je súčasne svedectvom toho, že autor habilitačnou prácou prezentoval dobré znalosti spracovávanej problematiky, čo je v historických prácach nezastupiteľná úloha, pretože len tak historik dokáže skúmané udalosti popísať jasne, ale tiež zrozumiteľne aj pre širšiu laickú verejnosť, ktorá spravidla nepozná širšie konotácie popisovaných udalostí.

Zhodnotiac predkladanú habilitačnú prácu a jej prínos pre poznanie dejín východného Slovenska, Podkarpatskej Rusi, ale aj Československa ako nového štátu na mape strednej Európy, odporúčam prijať ju ako hodnotnú súčasť habilitačného konania PhDr. Petra Kovaľa, PhD., a po úspešnej obhajobe a habilitačnej prednáške **odporúčam** udeliť uchádzačovi vedecko-pedagogický titul docent v odbore habilitačného konania **história**.

V Prešove 22. 8. 2021

Prof. PhDr. Peter Švorc, CSc.